

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Naczelny Sąd Administracyjny, www.nsa.gov.pl [Translation already published on the official website of the Polish Supreme Administrative Court]. Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Supreme Administrative Court for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Naczelny Sąd Administracyjny, www.nsa.gov.pl [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Naczelnego Sądu Administracyjnego]. Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Naczelny Sąd Administracyjny wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

PIERWSZA SEKCJA

SPRAWA ĐORĐEVIĆ przeciwko CHORWACJI

(Skarga nr 41526/10)

WYROK

STRASBURG

24 lipca 2012 r.

OSTATECZNY

24/10/2012

Niniejszy wyrok zyskał moc ostateczną ma mocy art. 44 § 2 Konwencji.

W sprawie Đorđević przeciwko Chorwacji,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Pierwsza Sekcja), zasiadając jako Izba w składzie:

Anatoly Kovler, *Przewodniczący*,
Nina Vajić,
Peer Lorenzen,
Elisabeth Steiner,
Khanlar Hajiyeu,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse, *sędziowie*,

oraz Søren Nielsen, *Kancelarz Sekcji*,

obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 3 lipca 2012 roku,

wyduje następujący wyrok, który został przyjęty w wymienionej dacie:

POSTĘPOWANIE

[Paragrafy 1-4 wyroku pominięto]

FAKTY**I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY**

[Paragrafy 5-79 wyroku pominięte i zastąpione tłumaczeniem poniższego streszczenia przygotowanego przez Kancelarię Europejskiego Trybunału Praw Człowieka]

Streszczenie stanu faktycznego¹: Pierwszy skarżący, będący osobą fizycznie i umysłowo niepełnosprawną, żył razem z matką (drugą skarżącą) w mieszkaniu na parterze budynku. Skarżący podnieśli, że w okresie od lipca 2008 roku do lutego 2011 roku byli oni nieustannie nękani przez uczniów pobliskiej szkoły podstawowej, a władze publiczne nie zapewniły im wystarczającej ochrony. W okresie tym miał miejsce szereg incydentów, w ramach których dzieci dzwoniły do drzwi mieszkania o nietypowych

¹ Źródło: Nota informacyjna na temat orzecznictwa Trybunału nr 154, lipiec 2012 roku (*Information Note on the Court's case-law No. 154, July 2012*)

porach, pluły na pierwszego skarżącego, uderzały go i popychały, przypalały mu ręce papierosami, dewastowały taras skarżących i używały względem nich obscenicznych wyrazów. Na skutek powtarzających się ataków, pierwszy skarżący został doprowadzony do stanu głębokiego niepokoju, strachu i lęku. Skarżący wielokrotnie składali skargi do różnych instytucji, wliczając w to instytucje opieki społecznej oraz rzecznika praw obywatelskich. Wielokrotnie dzwonili też na policję celem zgłoszenia incydentów i uzyskania pomocy. Po każdym takim telefonie na miejsce przybywała policja, niekiedy zbyt późno, niekiedy zaś tylko po to, aby powiedzieć dzieciom, żeby rozeszły się i przestały hałasować. Funkcjonariusze przesłuchali też kilku uczniów i stwierdzili, że mimo iż przyznali się oni do gwałtownych zachowań wobec pierwszego skarżącego, byli oni zbyt młodzi, aby ponieść odpowiedzialność karną.

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ART. 2, 3, 8 KONWENCJI

80. Skarżący podnieśli, że władze publiczne nie zapewniły im odpowiedniej ochrony przed nękaniami, jakiego dopuszczały się dzieci z sąsiedztwa. Powołali się oni na treść art. 2, 3 i 8 Konwencji, które, w zakresie istotnym z punktu widzenia niniejszej sprawy, stanowią, co następuje:

Art. 2

“1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.

...”

Art. 3

“Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.”

Art. 8

“1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego ...

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.”

A. Dopuszczalność

1. *Stanowiska stron*

(a) **Stanowisko Rządu**

81. Rząd podnosił, że art. 2 i 3 nie mają zastosowania do niniejszego przypadku. Co się tyczy art. 2, Rząd twierdził, że życie skarżących w żadnym momencie nie było w żaden sposób zagrożone. Co się tyczy art. 3 Konwencji, Rząd podnosił, że nie doszło do przekroczenia wymaganego poziomu dotkliwości popełnionych czynów, jako że nękanie będące przedmiotem skargi miało głównie charakter werbalny, a obrażenia poniesione przez pierwszego skarżącego w dniu 4 kwietnia 2009 roku były nieznaczące. Rząd wskazał także, że fakt, iż pierwszy skarżący wyraził chęć spacerowania po okolicy stanowi dowód tego, że przedmiotowe wydarzenia nie były dlań przeżyciami traumatycznymi.

82. Rząd podnosił także, że skarżący nie wykorzystali wszystkich dostępnych krajowych środków odwoławczych. Zdaniem Rządu, skarżący powinni byli wnieść powództwo cywilne o odszkodowanie przeciwko dzieciom i ich rodzicom, a także przeciwko szkole, do której dzieci te uczęszczały, bądź innym organom. Co więcej, mogli oni wszcząć wobec rodziców postępowanie w sprawie przestępstw popełnianych przez nieletnich. Mogli oni także wnieść „skargę na działanie bezprawne” przeciwko odpowiednim władzom w oparciu o przepisy Ustawy o Sporach w Administracji. W ramach postępowania wszczętego w następstwie tego rodzaju skargi, właściwy sąd ma obowiązek podejmowania pilnych działań. Wydając orzeczenie uznające skargę za zasadną, sąd zakazałby jednocześnie podejmowania jakichkolwiek dalszych, niezgodnych z prawem działań. Wyrok sądu podlega wykonaniu w przeciągu trzech dni od dnia doręczenia go stronom.

83. W odniesieniu do zdarzeń z dnia 10 kwietnia i 13 maja 2010 roku, Rząd wskazał, że rzekomi sprawcy, P.N i Z.B., mieli po czternaście lat, a zatem mogli ponosić odpowiedzialność karną. Jako że śledztwo w sprawie karnej jest wciąż w toku, zdaniem Rządu wszelkie skargi wnoszone w związku z przedmiotowymi wydarzeniami mają charakter przedwczesny.

(b) **Stanowisko Skarżących**

84. Skarżący podnieśli w odpowiedzi, że poddawani oni byli ustawicznemu nękanii, obejmującemu przemoc fizyczną wobec pierwszego skarżącego oraz ataki werbalne na obu skarżących. Nękanie to zakłócało przebieg ich codziennego życia i powodowało silny stres i cierpienie, w szczególności z uwagi na stan zdrowia pierwszego skarżącego. Zdaniem skarżących, ustawiczne nękanie i ataki spełniają wymagany standard dotkliwości na potrzeby art. 3 i 8 Konwencji; twierdzili oni też, że art. 2 ma zastosowanie także z uwagi na eskalację przemocy wobec pierwszego

skarżącego, mając na względzie fakt, że jest on osobą wyjątkowo bezbronną, a także – czego dowodzą badania dotyczące przestępstw popełnianych z nienawiści do niepełnosprawnych – prawdopodobieństwo, że zwyczajne nękanie, w przypadku niepodjęcia jakichkolwiek działań, może przerodzić się w autentyczne akty przemocy, które mogą, w ekstremalnych okolicznościach, doprowadzić do śmierci bądź też skrajnych form złego traktowania ofiary.

85. Odnosząc się do kwestii rzekomego niewykorzystania krajowych środków odwoławczych, skarżący podnieśli, że krajowy system prawny nie ustanawia żadnych środków prawnych pozwalających na zapewnienie ochrony przed przestępstwami popełnianymi z nienawiści do osób niepełnosprawnych; na wsparcie tej tezy przytoczyli fakt, że Rząd nie wskazał na żadne istotne dla sprawy orzecznictwo celem poparcia swojej tezy o dostępności i skuteczności środków odwoławczych, na które się powołuje.

86. Co się tyczy możliwości wniesienia powództwa przeciwko władzom publicznym w związku z bezprawnym działaniem tych ostatnich na podstawie sekcji 67 Ustawy o Sporach w Administracji, skarżący wskazali, że wymogi dopuszczalności takiej skargi – np. że działanie bezprawne musi stanowić naruszenie Konstytucji, że skarga ta jest środkiem o charakterze ostatecznym i że działanie bezprawne musi trwać w chwili wniesienia skargi – sprawiają, że w niniejszej sprawie ten środek byłby nieskuteczny.

87. Co się tyczy ewentualnego powództwa cywilnego o odszkodowanie przeciwko rodzicom dzieci, skarżący podnieśli, że Trybunał w swoich wcześniejszych orzeczeniach w sprawach przeciwko Chorwacji uznał, że skuteczna prewencja względem ataków naruszających nietykalność cielesną człowieka wymaga istnienia skutecznych mechanizmów prawnokarnych zapewniających w tym zakresie odpowiednią ochronę (skarżący powołali się na orzeczenie w sprawie *Sandra Janković p. Chorwacji*, skarga nr 38478/05, § 36, 5 marca 2009 roku).

88. Co się tyczy postępowania w sprawie przestępstw popełnianych przez nieletnich, skarżący podnieśli, że mają one zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do drobnych wykroczeń przeciwko spokojowi i porządkowi publicznemu i że z tego powodu ten środek prawny jest w sposób oczywisty nieadekwatny z punktu widzenia wyrządzonej szkody, obejmującej naruszenie nietykalności fizycznej ofiary oraz szkody na psychice.

89. Co się tyczy podnoszonego przez Rząd twierdzenia, jakoby skarga była przedwczesna w odniesieniu do wydarzeń z dnia 10 kwietnia i 13 maja 2010 roku, ponieważ w sprawach tych nadal trwa śledztwo, skarżący podnieśli, że nigdy nie zostali oficjalnie poinformowani o wszczęciu w tej sprawie śledztwa i że niezależnie od tego postępowanie władz odznaczało się niczym nieuzasadnioną opieszałością. Co więcej, śledztwo dotyczyło tylko poszczególnych incydentów, nie zaś sytuacji skarżących jako całości.

2. Ocena Trybunału

(a) Zastosowanie art. 2, 3 i 8 Konwencji w niniejszej sprawie

(i) W odniesieniu do pierwszego skarżącego

90. Trybunał uznaje fakt, iż pierwszy skarżący stał się ofiarą licznych incydentów z użyciem przemocy. Chodzi tutaj o wielokrotne przypadki nękania, które miały miejsce w okresie pomiędzy 31 lipca 2008 roku a lutym 2011 roku, a więc przez okres dwóch i pół roku. Incydenty te obejmowały zarówno nękanie o charakterze werbalnym, jak i fizycznym, wliczając w to akty przemocy takie jak przypalanie dłoni pierwszego skarżącego papierosami, przyciskanie go do żelaznego ogrodzenia oraz uderzanie go piłką. Mając na uwadze fakt, że wszystkie te zdarzenia dotyczyły serii czynów popełnianych przez grupę dzieci i że miały one miejsce przez długi okres czasu, Trybunał analizować je będzie jako jedno, rozłożone w czasie zdarzenie.

91. Trybunał zauważa ponadto, że incydenty dotyczące nękania pierwszego skarżącego przez dzieci z sąsiedztwa oraz dzieci uczęszczające do pobliskiej szkoły podstawowej zostały dobrze udokumentowane m.in. w raportach policyjnych oraz lekarskich. Te ostatnie pokazują, że zdarzenia te miały bardzo silny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne skarżącego. Raporty dotyczące pierwszego skarżącego wskazują, że cierpi on na poważne zaburzenia psychiczne, ale jest przy tym osobą spokojną i nieszkodliwą, która nie jest w stanie obronić się przed atakami i nie ma pojęcia, jak miałyby to uczynić. Z powodu nieustannego nękania, skarżący musiał poddać się psychoterapii, często też doznawał uczucia strachu i żyje dziś w ciągłym stresie. Lekarze zalecali, aby zapewnić, że nie będzie on dłużej nękany.

92. Pierwszy skarżący wykazał w sposób wiarygodny, że przez długi okres czasu był narażony na zagrożenie naruszenia jego nietykalności cielesnej i psychicznej; kilkakrotnie też był nękany oraz atakowany.

93. Mając te fakty na uwadze, Trybunał stwierdza, że na władzach państwowych ciążył pozytywny obowiązek zapewnienia pierwszemu skarżącemu ochrony przed przemocą stosowaną przez nękających go małoletnich. Wskazane wyżej i mające w omawianych okolicznościach zastosowanie zobowiązanie wynika zarówno z treści art. 3, jak i art. 8 Konwencji. W okolicznościach niniejszej sprawy, Trybunał uznaje jednak, że wystarczy poddać skargę złożoną przez pierwszego skarżącego analizie wyłącznie z punktu widzenia art. 3 Konwencji.

94. Trybunał pragnie powtórzyć, że niewłaściwe traktowanie musi osiągnąć minimalny poziom dolegliwości, by art. 3 mógł znaleźć zastosowanie. Ocena tego, co stanowić będzie ów minimalny poziom jest z natury rzeczy kwestią relatywną; zależy ona od okoliczności sprawy takich jak charakter i kontekst niewłaściwego traktowania, czas jego trwania, jego

skutki (zarówno o charakterze fizycznym, jak i mentalnym) a także, w niektórych przypadkach, płeć, wiek i stan zdrowia ofiary (zob. *Costello-Roberts p. Zjednoczonemu Królestwu*, 25 marca 1993 roku, § 30, Seria A, nr 247-C, oraz *A p. Zjednoczonemu Królestwu*, 23 września 1998 roku, § 20, Zbiór Wyroków i Decyzji (*Reports of Judgments and Decisions*) 1998-VI).

95. Trybunał uznawał w przeszłości traktowanie za „niehumanitarne” między innymi ponieważ było ono stosowane z premedytacją, było stosowane nieprzerwanie przez kilka godzin i spowodowało rzeczywiste uszkodzenie ciała bądź dotkliwe cierpienia fizyczne lub psychiczne (zob. *Labita p. Włochom* [Wielka Izba], skarga nr 26772/95, § 120, ETPC 2000-IV). Z kolei z „poniżającym” traktowaniem mamy do czynienia w przypadku, gdy wywołuje ono w ofierze uczucie strachu, udręki i niższości, powodując jej poniżenie i upokorzenie oraz ewentualnie łamiąc jej fizyczny bądź moralny opór (zob. *Hurtado p. Szwajcarii*, 28 stycznia 1994 roku, opinia Komisji, § 67, Seria A nr 280, oraz *Wieser p. Austrii*, skarga nr 2293/03, § 36, 22 lutego 2007 roku).

96. Trybunał uznaje, że nękanie pierwszego ze skarżących – które w co najmniej jednym przypadku spowodowało obrażenia cielesne, a także uczucie strachu i bezradności – były na tyle dolegliwe, aby osiągnąć poziom dolegliwości wymagany w celu zastosowania postanowień art. 3 Konwencji, przez co przepis ten uznać należy za mający zastosowanie w niniejszej sprawie (zob. *Price p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 33394/96, § 24, ETPC 2001-VII, oraz *Milanović p. Serbii*, skarga nr 44614/07, § 87, 14 grudnia 2010 roku).

(ii) W odniesieniu do drugiej skarżącej

97. Co się tyczy drugiej skarżącej, Trybunał zauważa, że nie była ona narażona na jakiegokolwiek przejawy przemocy zagrażające jej nietykalności fizycznej. Nie ma jednak wątpliwości, że nieustanne nękanie pierwszego skarżącego – jej niepełnosprawnego syna, którym się opiekowała – a także przypadki nękania dotyczące jej samej, nawet te bardziej umiarkowane w formie, spowodowały zakłócenie biegu jej codziennego życia i rutynowych zachowań, co wpływało niekorzystnie na jej życie prywatne i rodzinne. W istocie, pojęcie życia prywatnego obejmuje także integralność moralną jednostki ludzkiej. Koncepcja życia prywatnego obejmuje ponadto także sferę relacji występujących między osobami.

98. Należy zatem stwierdzić, że art. 8 ma zastosowanie w okolicznościach niniejszej sprawy w zakresie skarg podnoszonych przez drugą skarżącą.

(b) Wyczerpanie krajowych środków odwoławczych

99. Trybunał zauważa, że celem art. 35 jest danie Układającym się Państwom możliwości zapobiegania bądź też naprawiania naruszeń, o które są oskarżane, zanim oskarżenia te zostaną rozpatrzone przez instytucje

ustanowione na podstawie Konwencji. W efekcie Państwa nie muszą odpowiadać za swoje działania przed jakimikolwiek organami międzynarodowymi tak długo, jak mają one możliwość załatwienia sprawy za pośrednictwem własnego systemu prawnego. Zasada obowiązku wykorzystania dostępnych krajowych środków odwoławczych, o której mowa w treści art. 35 Konwencji, stanowi, że w normalnej sytuacji skarżący musi skorzystać tylko z tych środków odwoławczych, które dotyczą zarzucanych naruszeń i które jednocześnie pozostają dostępne i są wystarczające. Istnienie takich środków odwoławczych musi być rzeczą wystarczająco pewną nie tylko w teorii, ale i w praktyce, jako że w przeciwnym wypadku nie będą one spełniać wymogu dostępności i skuteczności; na pozwanym Państwie spoczywa obowiązek ustalenia czy te wymogi zostały spełnione (zob. *Selmouni p. Francji* [Wielka Izba], skarga nr 25803/94, § 74 i 75, ETPC 1999-V).

100. Art. 35 ustala rozkład ciężaru dowodu. To na Rząd, twierdzący, że środki odwoławcze nie zostały wykorzystane, spada obowiązek przekonania Trybunału, że dany środek był skuteczny i dostępny w teorii i w praktyce w danym czasie, co oznacza, że był osiągalny, zdolny do zapewnienia zadośćuczynienia w odniesieniu do żądań skarżącego oraz oferował realne szanse powodzenia (zob. *Akdivar i in. p. Turcji*, 16 września 1996 roku, § 68, *Reports* 1996-IV).

101. Trybunał podkreśla, że zasada ta musi być stosowana w sposób uwzględniający kontekst danej sytuacji. W związku z powyższym uznał on, że art. 35 należy stosować z pewną dozą elastyczności i bez nadmiernego formalizmu (zob. *Cardot p. Francji*, 19 marca 1991 roku, § 34, Seria A nr 200). Trybunał uznaje ponadto, że zasada obowiązku wykorzystania dostępnych krajowych środków odwoławczych nie ma charakteru absolutnego i nie można stosować jej w sposób automatyczny; rozpatrując kwestię tego, czy zasada ta została zrealizowana w praktyce, konieczne jest wzięcie pod uwagę konkretnych okoliczności indywidualnego przypadku (zob. *Van Oosterwijck p. Belgii*, 6 listopada 1980 roku, § 35, Seria A nr 40). Oznacza to między innymi, że Trybunał musi w sposób realistyczny uwzględnić nie tylko istnienie formalnych środków odwoławczych w systemie prawa danej Układającej się Strony, ale także ogólny kontekst prawny i polityczny, w których środki te funkcjonują, a także sytuację osobistą skarżących (zob. *Akdivar i in.*, op. cit., § 69).

102. Co się tyczy niniejszej sprawy, Trybunał zauważył, że Rząd sugerował, że skarżący powinni byli wnieść powództwo cywilne o odszkodowanie przeciwko rodzicom dzieci uczestniczącym w procederze nękania i stosowania przemocy przeciwko pierwszemu skarżącemu, dodając, że mieli oni także rzekomo możliwość wszczęcia przeciwko rodzicom dzieci postępowania w sprawie przestępstw popełnianych przez nieletnich.

103. W związku z powyższym, Trybunał zauważa, że w niniejszej sprawie nie chodzi o indywidualną odpowiedzialność rodziców dzieci uczestniczących w omawianych działaniach, lecz o zarzut braku odpowiedniej reakcji ze strony właściwych organów państwowych na powtarzające się przypadki nękania i stosowania przemocy przez dzieci, które z uwagi na swój wiek nie mogą być skazane za przestępstwo na mocy przepisów prawa krajowego.

104. Co się tyczy twierdzeń wysuwanych przez Rząd, jakoby skarga była przedwczesna z uwagi na fakt, że P.B, Z.B. i I.S., czyli dzieci rzekomo uczestniczące w wydarzeniach z dnia 10 kwietnia i 13 maja 2010 roku, miały w tym czasie 14 lat, co oznacza, że mogły ponosić odpowiedzialność karną, Trybunał pragnie powtórzyć, po pierwsze, że kwestią zasadniczą w niniejszej sprawie nie jest odpowiedzialność karna jednostki. Wydarzenia, których sprawa dotyczy, miały miejsce w kwietniu i maju 2010 roku, a Rząd nie zdołał wykazać, że podjęte zostały jakiekolwiek dalsze kroki, nie licząc przesłuchań policyjnych dzieci uczestniczących w tych wydarzeniach, które przeprowadzono w lipcu, sierpniu oraz wrześniu 2010 roku.

105. Konieczna jest jednak ocena niektórych spośród pozostałych środków prawnych, na które powołuje się Rząd pod kątem ich skuteczności w konkretnych okolicznościach niniejszej sprawy. Trybunał zauważa, że sekcje 67-76 Ustawy o Sporach w Administracji przewidują możliwość wniesienia powództwa w związku z „bezprawnym działaniem” (zob. ust. 66 i 67 powyżej); jest to środek sądowy dostępny dla osób, które uznają, że ich prawa czy wolności gwarantowane na mocy Konstytucji zostały naruszone przez władze publiczne i że brak jest możliwości zaskarżenia ich w oparciu o jakikolwiek inny środek prawny zakładający odwołanie się do sądu. Wskazany środek prawny, a także środek prawny przewidziany w treści sekcji 66 tejże Ustawy, umożliwiające zaskarżenie „ostatecznego, indywidualnego działania” (zob. ust. 65 powyżej) stanowią środki prawne o charakterze ostatecznym, które stosuje się w przypadku braku jakichkolwiek innych form ochrony prawnej w celu podważenia decyzji bądź innych czynności (faktycznych) bądź zaniechań władz publicznych, co do których zachodzi możliwość, że naruszają one gwarantowane na mocy przepisów Konstytucji prawa i wolności. Istnienie tych środków prawnych uzasadnione jest tym, że prawa i wolności o charakterze konstytucyjnym są na tyle istotne, że sądy nie mogą pozostawić ich bez ochrony.

106. Trybunał zauważa także, że prawo do ochrony przed niewłaściwym traktowaniem oraz prawo do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego gwarantowane są na mocy postanowień chorwackiej Ustawy Zasadniczej. Co więcej, w orzecznictwie sądów chorwackich przeważa pogląd, że powództwo tego rodzaju można wnieść także w przypadku zaniechania, tak jak w niniejszej sprawie, w której skarżący podnoszą, że władze krajowe nie podjęły odpowiednich działań. Kwestia skuteczności tego rodzaju

powództwa w okolicznościach niniejszej sprawy wymaga jednak dalszej analizy.

107. Po pierwsze, Rząd nie wskazał, jaki organ można uznać za odpowiedzialny za niepodjęcie właściwych działań. Ponieważ omawiany środek prawny to powództwo w związku z „bezprawnym działaniem” (bądź zaniechaniem), konieczne jest ustalenie, na jakim organie ciążył obowiązek działania i jakie przepisy obowiązek ten nakładały. Co więcej, powództwo dotyczące zaniechania może zostać wniesione wyłącznie przeciwko konkretnemu funkcjonariuszowi publicznemu, który w dane sytuacji miał obowiązek podjęcia działań na mocy przepisów prawa. W niniejszej sprawie trudno jednak byłoby ustalić konkretną osobę, na której taki obowiązek ciążył. Rząd nie złożył w tym zakresie żadnych oświadczeń. W związku z tym Trybunał zauważa, że w swojej skardze skarżący zwrócili między innymi uwagę na fakt, że w omawianej sytuacji na żadnym organie władzy państwowej nie ciążył obowiązek działania.

108. Wniesienie powództwa tego rodzaju na mocy przepisów Ustawy o Sporach w Administracji wiązałoby się z koniecznością wszczęcia postępowania przed sądem cywilnym. Rząd nie wskazał, że w ramach tego postępowania możliwe byłoby zastosowanie jakichkolwiek tymczasowych środków ochrony prawnej. W przypadku sytuacji będącej przedmiotem skargi widać jednak, że skarżący poddawani byli ustawicznemu nękaniu, które w niektórych przypadkach miało miejsce codziennie, a istota ich skargi dotyczy faktu, że władze krajowe, pomimo posiadania wiedzy o całej sytuacji, nie podjęły odpowiednich działań mających na celu zapobieżenie dalszym przypadkom nękania. W sytuacji tej zatem istniała konieczność podjęcia natychmiastowej reakcji przez władze publiczne. Rząd nie wykazał, że jakkolwiek spośród środków prawnych, na które się powoływał, byłby w stanie zapewnić podjęcie natychmiastowej reakcji na problem nękania.

109. Co się zatem tyczy możliwości zaskarżenia „bezprawnego działania” oraz powództwa cywilnego o odszkodowanie przeciwko Państwu na mocy przepisów Ustawy o Zobowiązaniach Cywilnych, Rządowi nie udało się wykazać, że środki prawne te byłyby w stanie doprowadzić do podjęcia niezwłocznych, odpowiednich działań koniecznych w okolicznościach niniejszej sprawy.

110. Na tym etapie Trybunał pragnie powtórzyć, że celem wymagania wyczerpania dostępnych krajowych środków odwoławczych jest subsydiarny charakter instrumentów dostępnych na podstawie Konwencji, czyli zasada, że władze krajowe muszą mieć w pierwszej kolejności szansę na usunięcie naruszenia będącego przedmiotem skargi. W związku z powyższym, Trybunał zauważa, że druga skarżąca wielokrotnie wносиła skargi dotyczące ustawicznego nękania do rozmaitych organów władzy publicznej, takich jak policja oraz Prokuratura Krajowa, właściwe centrum opieki społecznej oraz szkoła, do której uczęszczały dzieci uczestniczące w

procederze. Trybunał uznaje, że skarżąca dała władzom odpowiednią możliwość zareagowania na stawiane zarzuty i przerywania procederu nękania skarżących. Oznacza to, że wyczerpała ona wszystkie dostępne krajowe środki odwoławcze.

111. Co więcej, skarżący zwrócili uwagę na niedoskonałości krajowego systemu ochrony osób niepełnosprawnych przed aktami nękania i przemocy, wliczając w to ramy prawne i mechanizmy działania właściwych organów. W związku z powyższym Trybunał zauważa, że Rząd nie wykazał, że omawiane kwestie mogły zostać rozpatrzone w ramach jakichkolwiek procedur, na które się powołuje.

112. Należy zatem stwierdzić, że skarżący nie mieli obowiązku wykorzystania środków prawnych sugerowanych przez Rząd. Dochodząc do takiego wniosku, Trybunał wziął pod uwagę konkretne okoliczności niniejszej sprawy oraz fakt, że dotyczy ona prawa o charakterze fundamentalnym, jakim jest prawo do ochrony przed niehumanitarnym i poniżającym traktowaniem, oraz fakt, że zadaniem Konwencji jest gwarantowanie praw o charakterze praktycznym i skutecznym, nie zaś teoretycznym i iluzorycznym (zob. np. *Matthews p. Zjednoczonemu Królestwu* [Wielka Izba], skarga nr 24833/94, § 34, ETPC 1999-I). W związku z powyższym Trybunał uznaje, że postawiony przez Rząd zarzut należy oddalić.

(c) Podsumowanie

113. Trybunał uznaje, że niniejsza skarga, wniesiona w oparciu o przepisy art. 3 i 8 Konwencji, nie może być uznana za w sposób oczywisty nieuzasadnioną w rozumieniu art. 35 § 3 Konwencji. Uznaje on także, że nie jest ona niedopuszczalna z jakichkolwiek innych przyczyn. W związku z powyższym Trybunał stwierdza jej dopuszczalność.

B. Istota sprawy

1. Stanowiska stron

(a) Stanowisko skarżących

114. Skarżący w pierwszej kolejności odnieśli się do zagadnienia stosowania przemocy przeciwko pierwszemu skarżącemu, będącej w ich przekonaniu przestępstwem popełnionym z nienawiści do osób niepełnosprawnych. Badania dotyczące wskazanego zagadnienia wykazały, że przypadki stosowania przemocy oraz nadużyć względem osób niepełnosprawnych zdarzają się o wiele częściej niż w przypadku innych osób i że jest to zjawisko o charakterze powszechnym. Wśród najbardziej rozpowszechnionych form przemocy kierowanej przeciwko osobom niepełnosprawnym intelektualnie wymienić należy kopanie, gryzienie, obrzucanie wyzwiskami, nękanie, zabór mienia, popychanie, uderzanie

różnymi przedmiotami, agresywne okrzyki, stosowanie przekleństw, żądanie pieniędzy, szarpanie za włosy, rzucanie kamieniami, opluwanie, szturchanie, ataki z użyciem pięści, bicie oraz uderzanie głową ofiary o ścianę. Osoby niepełnosprawne często doświadczają przemocy mającej charakter ustawiczny ze strony tych samych osób. Ataki często przeprowadzane są przez grupy młodzieży, systematycznie znęcające się nad konkretnymi osobami, tak jak w niniejszej sprawie.

115. Nękanie osób niepełnosprawnych zazwyczaj wynika z postrzegania ich jako ludzi mniej wartościowych. Przemoc i wrogość mogą rodzić cały szereg konsekwencji mających charakter emocjonalny, fizyczny bądź seksualny – niekiedy ich efektem może być nawet śmierć ofiary. Osoby niepełnosprawne mogą być zmuszone zmienić swoje życie codzienne w celu uniknięcia ryzyka.

116. Skarżący w swoich oświadczeniach powołali się także na wskazane powyżej źródła o charakterze międzynarodowym, wliczając w to w szczególności Konwencję NZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych oraz wynikające z niej zobowiązania.

117. Skarżący podnieśli, że narażeni byli oni na nieustanne nękanie i ataki ze strony grupy w większości niezidentyfikowanych osób małoletnich przez okres pięciu lat; przyczyną tych ataków miało być serbskie pochodzenie skarżących oraz niepełnosprawność jednego z nich. Na proceder nękania składały się głównie ataki werbalne i inne rodzaje zachowań o charakterze antyspołecznych, takich jak plucie, wywoływanie hałasu, wypisywanie na chodniku obraźliwych haseł oraz niszczenie miejsca zamieszkania skarżących. Proceder ten stał się przyczyną wielu cierpień obojga skarżących. Oprócz szkód majątkowych wynikających ze wskazanych powyżej incydentów, nieustanne nękanie w sposób bardzo znaczący wpłynęło na dobrostan psychiczny pierwszego skarżącego, co zostało udokumentowane przez opiekującego się nim psychoterapeutę.

118. Dodatkowo, skarżący zmuszeni byli wprowadzić zmiany w swoich codziennych zachowaniach. Codzienne przechadzki po parku, przesiadywanie na ławce oraz rozmowy z innymi ludźmi były dla pierwszego skarżącego kluczowe, umożliwiały mu bowiem zbudowanie niezależnej egzystencji oraz dawały mu poczucie przynależności do okolicznej społeczności. W konsekwencji ustawicznego nękania przez dzieci z sąsiedztwa, pierwszy skarżący zmuszony był zaprzestać wszystkich wskazanych wyżej form aktywności.

119. Powołując się na obszerne orzecznictwo Trybunału dotyczące pozytywnych obowiązków Państwa wynikających z treści art. 3 i 8 Konwencji, skarżący podnieśli, że właściwe organy władzy publicznej zobowiązane były do podjęcia konkretnych działań mających na celu zapewnienie im ochrony przed działaniami osób trzecich. Druga skarżąca regularnie informowała władze o ponawiających się atakach, na jakie skarżący byli narażeni, władze jednak zasadniczo nie podjęły żadnych

działań mających na celu zapobieżenie kolejnym tego rodzaju przypadkom. Władze miały zatem świadomość faktu, że nękanie pierwszego skarżącego przebiegało według powtarzalnego scenariusza.

120. Jednak pomimo posiadanej wiedzy na temat jego sytuacji, władze te nie dopełniły obowiązku zapobieżenia dalszemu nękanii oraz atakom. Skarżący podnieśli, że nie było jasne, do którego organu władzy publicznej powinni się zwrócić w celu uzyskania pomocy. Co się tyczy podnoszonych przez Rząd twierdzeń, jakoby policja w sposób adekwatny reagowała na wszystkie wnoszone przez drugą skarżącą skargi, skarżący podnieśli, że policja nie miała pełnego obrazu sytuacji i że nie zdołała zapobiec kolejnym incydentom. Ich zdaniem policja nie zdołała także zidentyfikować sprawców. Zazwyczaj funkcjonariusze przybywali jedynie na miejsce zdarzenia i kazali młodocianym sprawcom się oddalić. Tego rodzaju pobłażliwe podejście ze strony policji nie umożliwiło osiągnięcia efektu odstraszającego. Co więcej, policja traktowała każdy przypadek nękania jako oddzielne zdarzenie, nie mając pełnego obrazu sytuacji tj. ciągłości całego procederu. Funkcjonariusze nie podjęli także odpowiednich działań, takich jak wszczęcie postępowania w sprawie przestępstw popełnianych przez nieletnich przeciwko uczestniczącym w procederze osobom.

121. Właściwe centrum pomocy społecznej powinno było, zdaniem skarżących, przeprowadzić dochodzenie i ustalić istotne fakty sprawy, zaprosić rodziców sprawców na spotkanie mające na celu ustalenie ich sytuacji osobistej, zastosowanie środków prewencyjnych w celu zapobieżenia dalszym aktom przemocy, doradzić bądź nakazać sprawcom i ich rodzicom rozpoczęcie uczęszczania do poradni, monitorować sytuację na bieżąco oraz sporządzać sprawozdania na temat działań już podjętych. Jednak Centrum Opieki Społecznej w miejscowości Susedgrad nie podjęło żadnych spośród powyższych działań. W 2009 roku podjęło ono działania w odniesieniu do jednego z nieletnich sprawców incydentu z przypalaniem papierosami, umieszczając go pod nadzorem pracownika opieki społecznej, następnie zaś wszczęło postępowanie mające na celu umieszczenie go w ośrodku opieki nad dziećmi z problemami wychowawczymi na okres jednego roku. Działania te jednak nie zostały podjęte w związku z atakiem na pierwszego skarżącego, lecz z powodu ogólnych problemów wychowawczych, jakie sprawiała wskazana wyżej osoba.

122. Co się tyczy władz szkoły, do której uczestniczące w omawianym procederze dzieci uczęszczały, skarżący stwierdzili, że pomimo faktu, iż miały one prawo do zastosowania rozlicznych środków o charakterze dyscyplinarnym w przypadku, kiedy jej uczniowie uczestniczyli w incydentach z użyciem przemocy – wliczając w to upomnienie, naganę, surową naganę oraz wydalenie ze szkoły, władze te żadnych tego rodzaju środków nie zastosowały. Prawdą jest jednak, że władze szkoły zastosowały szereg innych środków, takich jak nakazanie dzieciom oraz ich rodzicom

zapewnienia, aby gwałtowne zachowania skierowane przeciwko skarżącym już się nie powtórzyły, a także organizowanie spotkań z uczniami w celu przekazania im wiedzy na temat potrzeb osób niepełnosprawnych. Władze szkolne umożliwiły także przeprowadzenie rozmów z uczniami uczestniczącymi w omawianych wydarzeniach. Zastosowane środki nie były jednak w stanie zapobiec dalszym przypadkom przemocy przeciwko skarżącym.

123. Zabrakło także zdecydowanych działań ze strony innych organów w celu zapobieżenia przemocy i nękanii skarżących.

(b) Stanowisko Rządu

124. Rząd podniósł, że nie licząc incydentów zgłoszonych na policję i opisanych w sprawozdaniach policyjnych, skarżący nie przedstawili dowodów na wystąpienie jakichkolwiek innych incydentów. Rząd wskazał, że odpowiednie władze podjęły wszystkie niezbędne środki w celu zapewnienia skarżącym ochrony przed nękaniami. Za każdym razem kiedy druga skarżąca wykonywała telefon na policję, funkcjonariusze policji przybywali niezwłocznie na miejsce i przeprowadzali przesłuchania uczestniczących w procederze małoletnich, przestrzegając ich przed kontynuowaniem tego rodzaju niewłaściwych zachowań. W każdym przypadku funkcjonariusze policji sporządzali sprawozdanie i przesyłali je do Prokuratury Krajowej.

125. Władze szkoły, do której sprawcy uczęszczali, także w każdym przypadku reagowały bez zbędnej zwłoki na wszelkie doniesienia skarżących dotyczące rzekomego nękania. Pracownicy szkoły często przeprowadzali z uczniami i ich rodzicami rozmowy na temat sytuacji osób niepełnosprawnych. Rodzicom nakazano omówienie tego zagadnienia z dziećmi; dyrektor szkoły wystosował w tej sprawie do rodziców specjalny list.

126. Co się tyczy incydentu z dnia 4 kwietnia 2009 roku, Rząd podniósł, że władze krajowe podjęły wszelkie niezbędne kroki mające na celu dokonanie identyfikacji sprawcy. Dzięki podjętym działaniom udało się ustalić, że to I.M. przypalił dłoń skarżącego papierosem. Jako że I.M., będący osobą małoletnią niemającą jeszcze 14 lat, nie mógł ponosić odpowiedzialności karnej, skarżącym doradzono wszczęcie postępowania cywilnego o odszkodowanie. Właściwa Prokuratura Krajowa poinformowała zarówno Rzecznika Praw Dziecka, jak i właściwe centrum opieki społecznej o poczynionych ustaleniach.

127. Co się tyczy wydarzeń z dnia 10 kwietnia i 13 maja 2010 roku oraz zarzutów ustawicznego nękania pierwszego skarżącego, funkcjonariusze policji przeprowadzili przesłuchanie sprawców zdarzenia: P.B., Z.B. i I.S. Śledztwo w momencie wniesienia skargi było w toku, a ponieważ wszyscy sprawcy mieli powyżej 14 lat w chwili popełnienia zarzucanego im czynu, możliwe było pociągnięcie ich do odpowiedzialności karnej.

128. Rząd podniósł, że przytoczone wyżej fakty dowodzą, iż władze krajowe podjęły niezwłoczne i zgodne ze standardami należytej staranności działania w odpowiedzi na każdą ze zgłoszonych przez skarżących skarg oraz wykonały wszystkie kroki niezbędne w celu zapobieżenia dalszym przypadkom nękania. Od lipca 2010 roku nie wniesiono żadnych dalszych skarg.

129. Rząd wskazał ponadto, że to rodzice są w dużej mierze odpowiedzialni za zapewnienie, aby ich dzieci nie zachowywały się w niewłaściwy sposób. Rodzice uczestniczących w procedurze dzieci otrzymywali ciągle informacje od władz szkoły oraz służb opieki społecznej na temat problemów, jakie sprawiały ich dzieci.

130. Z drugiej strony, druga skarżąca, będąca matką pierwszego skarżącego, także powinna, zdaniem Rządu, ponosić w pewnym stopniu odpowiedzialność w zakresie opieki nad nim. Ustalono, że pierwszy skarżący potrzebował pomocy w trakcie przemieszczania się i że wymagał on nieustającej opieki ze strony matki. Stwierdzono także, że cierpiał on na epilepsję oraz krótkowzroczność. Pracownicy opieki społecznej ostrzegali drugą skarżącą, że nie powinna ona pozwalać pierwszemu skarżącemu samodzielnie opuszczać mieszkania; zastosowanie się do tego ostrzeżenia rozwiązałoby wszystkie problemy dotyczące fizycznego kontaktu z innymi ludźmi, a gdyby matka zawsze towarzyszyła mu wtedy, gdy przebywał on na zewnątrz, wówczas mogłaby ona uświadomić dzieciom specyficzną sytuację swojego syna.

(c) Stanowisko strony trzeciej

131. Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych przeanalizowało omawiany przypadek przez pryzmat zagadnienia przestępczości powodowanej nienawiścią do osób niepełnosprawnych. Organizacja ta wskazała, że w wielu systemach prawnych wyodrębnienie przestępstw popełnianych z nienawiści wobec niepełnosprawnych napotyka trudności, ponieważ ich bezradność często uniemożliwia organom ścigania oraz sądom zidentyfikowanie poszczególnych incydentów jako przypadki przestępczości powodowanej nienawiścią do osób niepełnosprawnych. Dwa niezależne badania przeprowadzone na terenie Zjednoczonego Królestwa wykazały, że mimo iż osoby niepełnosprawne są czterokrotnie bardziej narażone na ataki o charakterze zarówno werbalnym, jak i fizycznym, prawdopodobieństwo zgłoszenia przez nich popełnienia przestępstwa organom ścigania jest dwukrotnie niższe.

132. Strona trzecia wskazała ponadto, że wrogość względem osób niepełnosprawnych, której konsekwencją są ataki z użyciem przemocy, jest sama w sobie formą dyskryminacji, jako że w takiej sytuacji ofiara wybierana jest z uwagi na widoczne oznaki swojej niepełnosprawności. Strona trzecia podniosła, że lęk przed osobami z widocznymi oznakami niepełnosprawności, których wygląd postrzegany jest jako „niepokojący i

nieprzyjemny”, stanowi główną przyczynę przemocy przeciwko osobom niepełnosprawnym. Osoby takie postrzegane są często jako mniej wartościowe bądź też ponoszące odpowiedzialność za swój własny stan, z powodu którego społeczeństwo jako całość zmuszone jest ponosić określony ciężar.

133. Strach przed „innością” nabiera siły tylko wtedy, kiedy ofiara postrzegana jest jako osoba bezbronna. Bezbronność osoby niepełnosprawnej zachęca sprawców do przeprowadzania ataków. Zjawisko to ma szczególne znaczenie w przypadku, gdy osoby niepełnosprawne atakowane są nie w celach rabunkowych, lecz w celu ich upokorzenia oraz wywołania cierpień o charakterze psychicznym.

134. Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych wskazało ponadto, że w ostatnim czasie występuje trend w kierunku wyodrębniania przestępstw popełnianych z nienawiści do osób niepełnosprawnych. Powołując się na art. 5 Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych (op. cit.), strona trzecia wskazała, że treść tego artykułu potwierdza istnienie przysługującego osobom niepełnosprawnym prawa do podlegania ochronie na takich samych zasadach jak wszystkie inne osoby. Dla Państwa oznacza to, że musi ono być w stanie identyfikować i zwalczać zjawisko dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność ofiary, a także dysponować wystarczającą wiedzą na temat niepełnosprawności, aby być w stanie stosować przepisy prawa z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych. W konkretnych przypadkach, przestrzeganie zasady ochrony przed dyskryminacją może oznaczać, że konieczne będzie uwzględnienie specyficznej sytuacji osób niepełnosprawnych w porównaniu do osób, które nie są dotknięte przez zjawisko niepełnosprawności. Ustęp 2 art. 5 odnosi się do ciężącego na Państwie obowiązku zapewnienia osobom niepełnosprawnym ochrony przed dyskryminacją z jakichkolwiek przyczyn. Realizacja tego obowiązku wymaga także realizacji szeroko zakrojonego programu szkoleń dla przedstawicieli władz państwowych.

135. Strona trzecia wskazała także, że Konwencja Narodów Zjednoczonych stanowi, że Strony „podejmą skuteczne środki ustawodawcze, administracyjne, sądowe i inne w celu zapobiegania (...) poddawaniu osób niepełnosprawnych” traktowaniu obejmującemu użycie przemocy, co wymaga także odpowiedniego przeszkolenia osób pracujących w instytucjach wymiaru sprawiedliwości.

136. Podsumowując, Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych wskazało, że jak do tej pory zjawisko przestępczości motywowanej nienawiścią do osób niepełnosprawnych nie było traktowane przez ustawodawców oraz organy wymiaru sprawiedliwości na tyle poważnie, na ile traktowane być powinno. W efekcie często zdarza się, że nie wyodrębnia się we właściwy sposób przestępstw popełnianych z nienawiści do osób niepełnosprawnych i że zjawisko to pozostaje często niezrozumiane i nie jest opisane w wystarczającym zakresie. Odpowiedź władz państwowych na

omawiany problem powinna mieć charakter proaktywny, nie zaś jedynie reaktywny, a podejmowane działania winny mieć na celu zapewnienie osobom niepełnosprawnym ochrony przed wszelkimi aktami przemocy.

2. Ocena Trybunału

(a) W odniesieniu do pierwszego skarżącego

(i) Zasady ogólne

137. Trybunał przypomina, że art. 3 Konwencji chroni jedną z podstawowych wartości społeczeństw demokratycznych tworzących Radę Europy (zob. *Pretty p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 2346/02, § 49, ETPC 2002-III). W przeciwieństwie do innych postanowień Konwencji ma on charakter absolutny, nie zawiera jakichkolwiek wyjątków czy zastrzeżeń oraz nie podlega derogacji na mocy art. 15 Konwencji (zob. m.in. *Chahal p. Zjednoczonemu Królestwu*, 15 listopada 1996 roku, § 79, *Reports* 1996-V).

138. W odniesieniu do kwestii, czy dane Państwo można uznać na mocy art. 3 za ponoszące odpowiedzialność za niewłaściwe traktowanie poszczególnych osób przez inne osoby/podmioty niemające charakteru państwowego, Trybunał przypomina, iż ciążący na Wysokich Układających się Stronach na mocy art. 1 obowiązek zapewnienia każdemu człowiekowi podlegającemu ich jurysdykcji praw i wolności wymienionych w treści Konwencji, w związku z postanowieniami art. 3, wymaga, by Państwa podjęły kroki mające na celu zapewnienie, aby osoby podlegające ich jurysdykcji nie były poddawane torturom ani nieludzkiemu bądź poniżającemu traktowaniu czy karaniu, wliczając w to także traktowanie tego rodzaju przez osoby prywatne (zob., *mutatis mutandis*, *H.L.R. p. Francji*, 29 kwietnia 1997 roku, § 40, *Reports* 1997-III). Zastosowane środki powinny zapewnić w szczególności skuteczną ochronę dzieciom oraz innym osobom szczególnie wrażliwym i obejmować uzasadnione działania mające na celu zapobieżenie niewłaściwemu traktowaniu, na temat którego władze bądź to posiadały, bądź też powinny były posiadać wiedzę (zob., *mutatis mutandis*, *Osman p. Zjednoczonemu Królestwu*, 28 października 1998 roku, § 116, *Reports* 1998-VIII, oraz *E. i in. p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 33218/96, § 88, 26 listopada 2002 roku).

139. Biorąc pod uwagę trudności związane z utrzymywaniem porządku wśród współczesnych społeczeństw, nieprzewidywalność ludzkiego postępowania oraz wybory operacyjne, które muszą być dokonywane w kwestii priorytetów i zasobów, zakres pozytywnych obowiązków należy interpretować w sposób nieskutkujący nałożeniem na władze publiczne zobowiązań, które byłyby w nieproporcjonalny sposób uciążliwe bądź też wręcz niemożliwe do wypełnienia. Oznacza to, że nie w każdym przypadku, w którym ma miejsce rzekome zagrożenie wystąpieniem niewłaściwego traktowania, Konwencja nakłada na władze publiczne obowiązek

stosowania środków operacyjnych mających na celu zapobieżenie takiemu zagrożeniu. Aby w danej sprawie zaistniał pozytywny obowiązek działania, należy wykazać, że władze wiedziały bądź też powinny były wiedzieć w danym czasie o istnieniu realnego i bliskiego zagrożenia wystąpieniem niewłaściwego traktowania względem określonej osoby na skutek przestępczych czynów osób trzecich i że władze te nie zastosowały pozostających w zakresie ich kompetencji środków, co do których można byłoby w rozsądnym zakresie oczekiwać, że pozwolą one na uniknięcie ryzyka. Kolejnym istotnym elementem jest konieczność zapewnienia, aby jednostki policyjne korzystały ze swoich uprawnień w zakresie kontrolowania i zapobiegania przestępstwom w sposób zapewniający pełne poszanowanie zasady uczciwego procesu oraz innych gwarancji nakładających uzasadnione prawem ograniczenia w zakresie ich działalności w obszarze ścigania przestępstw i pociągania sprawców do odpowiedzialności, wliczając w to gwarancje zawarte w art. 8 Konwencji (zob. *Mubilanzila Mayeka i Kaniki Mitunga p. Belgii*, skarga nr 13178/03, § 53, ETPC 2006-XI; *Members of the Gldani Congregation of Jehovah's Witnesses and Others (Członkowie Kongregacji Świadców Jehowy Gldani i inni) p. Gruzji*, skarga nr 71156/01, § 96, 3 maja 2007 roku; oraz *Milanović*, op. cit., § 84; zob. także, *mutatis mutandis*, *Osman*, op. cit., § 116).

140. Trybunał rozpatrzy zatem, czy pozwane Państwo, prowadząc sprawę pierwszego skarżącego, naruszyło pozytywne obowiązki wynikające z treści art. 3 Konwencji.

(ii) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

141. Trybunał zauważa na wstępie, że w normalnej sytuacji właściwą odpowiedzią na akty przemocy naruszające art. 3 Konwencji byłoby zastosowanie przeciwko sprawcom środków dostępnych na mocy przepisów prawa karnego (zob. *Beganović p. Chorwacji*, skarga nr 46423/06, § 71, 25 czerwca 2009 roku [w odniesieniu do art. 3] oraz *Sandra Janković*, op. cit., § 47, w odniesieniu do art. 8).

142. W niniejszej sprawie jednak większość rzekomych sprawców to osoby małoletnie w wieku poniżej lat czternastu, przeciwko którym przepisy prawa krajowego nie przewidują możliwości zastosowania sankcji karnych. Co więcej, w konkretnych okolicznościach niniejszej sprawy, istnieje ryzyko, że żadne z czynów będących przedmiotem skargi same w sobie nie stanowią przestępstwa, natomiast w ujęciu całościowym proceder polegający na nękanii ofiary może stanowić działanie niezgodne z wymaganiami art. 3 Konwencji. Niniejszą sprawę należy zatem odróżnić od przypadków dotyczących ciężących na Państwie na mocy przepisów prawa karnego obowiązków o charakterze proceduralnym w odniesieniu do zjawiska niewłaściwego traktowania stojącego w sprzeczności z treścią art. 3 Konwencji, w ramach których władze publiczne zobowiązane są do

przeprowadzenia, z własnej inicjatywy, niezależnego, starannego i skutecznego dochodzenia.

143. Niniejsza sprawa dotyczy zagadnienia ciąży na Państwie pozytywnych obowiązków w innego rodzaju sytuacji, poza sferą regulacji prawa karnego, w której to właściwe organy państwa powzięły wiedzę na temat poważnego przypadku nękania, a nawet aktów przemocy skierowanych przeciwko osobie niepełnosprawnej fizycznie oraz umysłowo. Dotyczy ona rzekomego braku właściwej odpowiedzi na tego rodzaju sytuację, mającej na celu zapewnienie odpowiedniej reakcji na akty przemocy oraz nękania, które miały już miejsce, a także zapobieżenie występowaniu kolejnych tego rodzaju sytuacji.

144. W związku z powyższym, Trybunał rozpatrzył w pierwszej kolejności kwestię tego, czy władze publiczne posiadały bądź też powinny były posiadać wiedzę na temat procederu nękania i stosowania przemocy wobec pierwszego skarżącego.

145. Trybunał zauważa, że zgodnie z dokumentacją załączoną do akt sprawy, już w dniu 31 lipca 2008 roku druga skarżąca zawiadomiła policję w sprawie ustawicznego nękania jej syna przez dzieci z sąsiedztwa. Zawiadomiła ona także policję o wielu dalszych incydentach, wliczając w to przypalanie rąk jej syna papierosami w dniu 4 kwietnia 2009 roku. W kwietniu 2009 roku powiadomiła ona o tym incydencie Rzecznika Osób Niepełnosprawnych. W okresie pomiędzy majem a lipcem 2009 roku, policja przesłała zawiadomienie do Prokuratury Krajowej oraz do właściwego ośrodka opieki społecznej w sprawie ataków na pierwszego skarżącego; do września 2009 roku zawiadomienie o tym fakcie udało się także przekazać kierownictwu szkoły.

146. Mając na uwadze powyższe, Trybunał uznaje, że władze krajowe posiadały wiedzę na temat procederu ustawicznego nękania pierwszego skarżącego przez dzieci z sąsiedztwa oraz dzieci uczęszczające do pobliskiej szkoły. Trybunał rozpatrzy teraz zatem, czy odpowiednie władze podjęły wszelkie uzasadnione w okolicznościach niniejszej sprawy kroki w celu zapewnienia pierwszemu skarżącemu ochrony przed działaniami tego rodzaju.

147. W omawianym przypadku, w którym akty przemocy występowały przez konkretny okres czasu, Trybunał uznaje, że właściwe organy nie podjęły wystarczających działań mających na celu ustalenie zakresu problemu oraz zapobieżenie dalszym tego rodzaju sytuacjom.

148. Faktem jest, że funkcjonariusze policji przesłuchali niektóre spośród rzekomo uczestniczących w niektórych incydentach dzieci oraz że władze szkolne omawiały problem zarówno z uczniami, jak i z ich rodzicami. Trybunał uznaje jednak, że nie poczyniono żadnych poważnych starań mających na celu ustalenie faktycznego charakteru przedmiotowej sytuacji oraz zmiany niewystarczająco systematycznego jak do tej pory podejścia do zagadnienia, którego konsekwencją było stosowanie środków

nieadekwatnych i niemających kompleksowego charakteru. W następstwie poczynionych przez policję ustaleń nie podjęto żadnych dalszych, skonkretyzowanych działań: nie podjęto decyzji o charakterze strategicznym i nie wdrożono żadnych mechanizmów monitorujących, mających na celu zidentyfikowanie i zapobieżenie dalszym przypadkom nękania ofiar. Uwagę Trybunału zwraca brak realnego zaangażowania instytucji opieki społecznej oraz brak sugestii, jakoby podjęte zostały konsultacje z odpowiednimi specjalistami, którzy mogliby przedstawić odpowiednie zalecenia oraz podjąć pracę z uczestniczącymi w omawianym procederze dziećmi. Pierwszy skarżący nie otrzymał ponadto żadnego wsparcia doradczego. W istocie, Trybunał uznaje, że nie licząc reakcji podejmowanych w odpowiedzi na konkretne incydenty, właściwe organy nie zastosowały środków o charakterze ogólnym, mających na celu rozwiązanie problemu leżącego u podstaw tych incydentów, nawet pomimo posiadanej wiedzy o fakcie, że pierwszy skarżący był systematycznie atakowany i że istniało ryzyko powtórzenia się tego rodzaju sytuacji w przyszłości.

149. W związku z powyższym, Trybunał uznaje, że właściwe organy Państwa nie podjęły wszelkich niezbędnych działań mających na celu zapobieżenie atakom skierowanym przeciwko pierwszemu skarżącemu pomimo faktu, że istniało ciągłe, realne i możliwe do przewidzenia ryzyko tego rodzaju ataków.

150. Trybunał orzeka zatem, że w sprawie pierwszego skarżącego doszło do naruszenia art. 3 Konwencji.

(b) W odniesieniu do drugiej skarżącej

(i) Zasady ogólne

151. Chociaż zasadniczym celem art. 8 jest zapewnienie jednostce ochrony przed arbitralną ingerencją władz publicznych, nie oznacza on wyłącznie nakazu dotyczącego organów państwowych powstrzymania się od tego rodzaju ingerencji: oprócz tego rodzaju zobowiązania o charakterze negatywnym występować mogą także pozytywne obowiązki nieodłącznie związane z koniecznością skutecznego zapewnienia poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Obowiązki te obejmować mogą konieczność wdrożenia środków mających na celu zapewnienie poszanowania życia prywatnego także w sferze relacji pomiędzy poszczególnymi osobami (zob. *X i Y p. Holandii*, op. cit., § 23; *Botta p. Włochom*, 24 lutego 1998 roku, § 33, *Reports* 1998-I; *Mikulić p. Chorwacji*, skarga nr 53176/99, § 57, ETPC 2002-I; oraz *Sandra Janković*, op. cit., § 44).

152. Trybunał w różnych okolicznościach uznawał wcześniej, że pojęcie życia prywatnego obejmuje także integralność psychologiczną osoby ludzkiej. Zgodnie z treścią art. 8, na Państwie ciąży w określonych okolicznościach obowiązek zapewnienia ochrony integralności moralnej

jednostki przed działaniami innych osób. Trybunał uznał także, że na Państwie ciąży pozytywny obowiązek zapewnienia poszanowania godności ludzkiej oraz jakości życia w określonych ich aspektach (zob. *L. p. Litwie*, skarga nr 27527/03, § 56, ETPC 2007-IV, oraz, *mutatis mutandis*, *Pretty p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 2346/02, § 65, ETPC 2002-III).

(ii) *Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie*

153. Trybunał uznaje, że proceder ustawicznego nękania miał również wpływ na życie prywatne i rodzinne drugiej skarżącej. Trybunał stwierdził, że Rząd nie wdrożył odpowiednich i wystarczających środków mających na celu zapobieżenie nękanii pierwszego skarżącego. Podobnie też uznać należy, że Rząd nie zapewnił odpowiedniej ochrony drugiej skarżącej. Trybunał orzeka zatem, że w sprawie drugiej skarżącej doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

II. ZARZUT NARUSZENIA ART. 14 KONWENCJI

154. Skarżący podnieśli, że skierowane przeciwko nim ataki oraz reakcja właściwych organów nosiły także znamiona dyskryminacji ze względu na serbskie pochodzenie skarżących oraz niepełnosprawność pierwszego z nich. Skarżący powołali się na treść art. 14 Konwencji, który stanowi, co następuje:

“Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.”

Dopuszczalność

1. Stanowiska stron

155. Rząd podniósł, że skarżący powinni byli wnieść skargę w oparciu o przepisy Ustawy o Zapobieganiu Dyskryminacji, dzięki czemu mogliby oni starać się o stwierdzenie, że doszło do dyskryminacji w rozumieniu tejże Ustawy, nakazanie zaprzestania działań noszących znamiona dyskryminacji oraz wypłacenie odszkodowania.

156. Skarżący podnieśli, że postępowanie w oparciu o przepisy Ustawy o Zapobieganiu Dyskryminacji nie stanowiły skutecznego środka odwoławczego, ponieważ nie mogło ono odnieść się do ich szczególnej sytuacji będącej przedmiotem skargi. Co więcej, wskazali oni, że w okresie dwóch lat od przyjęcia przedmiotowej Ustawy nie pojawiło się żadne orzecznictwo, które wskazywałoby, że obywatele pokładają zaufanie w procedurze ustanowionej na mocy Ustawy, czy też że postępowania wszczęte w oparciu o jej przepisy toczyły się w odpowiednim tempie.

2. Ocena Trybunału

157. Co się tyczy art. 14 Konwencji, Trybunał pragnie powtórzyć, że nie ma on charakteru samoistnego, lecz odgrywa znaczącą rolę, stanowiąc uzupełnienie innych przepisów Konwencji oraz Protokołów do niej, jako że chroni on jednostki znajdujące się w podobnych sytuacjach od wszelkich form dyskryminacji w zakresie korzystania z praw zawartych w treści powyższych innych przepisów (zob. *Dudgeon p. Zjednoczonemu Królestwu*, 22 października 1981 roku, § 67, Seria A nr 45; *Chassagnou i in. p. Francji* [Wielka Izba], skarga nr 25088/94, 28331/95 i 28443/95, § 89, ETPC 1999-III; oraz *Timishev p. Rosji*, skargi nr 55762/00 i 55974/00, § 53, ETPC 2005-XII). Mimo iż zastosowanie art. 14 nie wymaga stwierdzenia naruszenia wskazanych wyżej przepisów – w tym zakresie ma on charakter autonomiczny – jego zastosowanie nie jest możliwe, jeśli fakty sprawy nie wchodzą w zakres zastosowania jednego bądź kilku z tych przepisów (zob. np. *Van Buitenen p. Holandii*, skarga nr 11775/85, decyzja Komisji z dnia 2 marca 1987 roku, oraz *Cha'are Shalom Ve Tsedek p. Francji* [Wielka Izba], skarga nr 27417/95, § 86, ETPC 2000-VII).

1582. Trybunał stwierdził także, że nawet w przypadku, gdy dany przepis prawa materialnego nie ma zastosowania, art. 14 może mimo tego nadal mieć zastosowanie (zob. *Savez crkava „Riječ života” i in. p. Chorwacji*, skarga nr 7798/08, § 58, 9 grudnia 2010 roku). W związku z tym, zagadnienie dopuszczalności w odniesieniu do art. 14 może być rozpatrywane oddzielnie.

159. Co się tyczy niniejszej sprawy, Trybunał, mając na uwadze przepisy art. 14, rozpatrzy kwestię wyczerpania krajowych środków odwoławczych w odniesieniu do Ustawy o Zapobieganiu Dyskryminacji. W związku z powyższym, Trybunał zauważa, że rozpatrzył on już kwestię wyczerpania krajowych środków odwoławczych w odniesieniu do skargi dotyczącej dyskryminacji oddzielnie od kwestii wyczerpania środków odwoławczych w odniesieniu do głównej skargi (zob. *Valkov i in. p. Bułgarii*, skargi nr 2033/04, 19125/04, 19475/04, 19490/04, 19495/04, 19497/04, 24729/04, 171/05 i 2041/05, §§ 104-108, 25 października 2011 roku). Podejście takie powiązane jest z zasadą, która stanowi, że w przypadku, kiedy strony powołują się, zarówno samodzielnie, jak i w związku z art. 14, na artykuły Konwencji bądź też Protokołów do niej ustanawiające gwarancje o charakterze materialnym i jeśli stwierdzono naruszenie samodzielnie któregoś z tych artykułów o charakterze materialnym, Trybunał nie zawsze musi uznać za konieczne rozpatrzenie sprawy także przez pryzmat art. 14, aczkolwiek sytuacja ta zmieni się w przypadku, gdy ewidentna nierówność traktowania danej osoby w odniesieniu do korzystania z określonego prawa stanowi fundamentalny aspekt danej sprawy (zob. *Dudgeon*, op. cit., 67; *Chassagnou i in.*, op. cit., § 89; oraz *Timishev*, op. cit., § 53).

160. Co się tyczy niniejszej sprawy, Trybunał zauważa, że Ustawa o Zapobieganiu Dyskryminacji odwołuje się bezpośrednio do dyskryminacji ze względu na stan zdrowia i niepełnosprawność, a także ze względu na pochodzenie etniczne (zob. sekcja 1 Ustawy). Ustawa przewiduje szereg środków prawnych, wliczając w to stwierdzenie dyskryminacji, zakazanie działań noszących znamiona dyskryminacji oraz odszkodowanie. Środki prawne przysługują także przeciwko władzom krajowym w przypadku, kiedy skarga dotyczy ich rzekomego zaniechania podjęcia działań (zob. paragraf 74 powyżej).

161. Ochronę przed dyskryminacją zapewniać mają sądy powszechne; istnieje możliwość odwołania się od wyroku sądu pierwszej instancji, a także wniesienie skargi konstytucyjnej. Prawo do wolności od dyskryminacji gwarantowane jest także na mocy chorwackiej Ustawy Zasadniczej; przepisy Konwencji na terenie Chorwacji stosuje się bezpośrednio. Celem zapewnienia zgodności z zasadą subsydiarności, przed wniesieniem skargi do Trybunału, skarżący zobowiązani są w pierwszej kolejności skorzystać z krajowej drogi sądowej, umożliwiając sądom znalezienie rozwiązania ich sytuacji oraz odniesienie się do zagadnień, które skarżący pragną poddać pod rozagę Trybunału.

162. Mając na uwadze powyższe, Trybunał uważa, że powództwo w oparciu o postanowienia Ustawy o Zapobieganiu Dyskryminacji stanowi skuteczny krajowy środek odwoławczy i że właściwe wykorzystanie tego środka mogło doprowadzić do stwierdzenia naruszenia oraz przyznania skarżącym odszkodowania. W przypadku, gdyby wniosek skarżących został oddalony przez sądy powszechne, mieliby oni możliwość wniesienia skargi konstytucyjnej, dzięki czemu ich twierdzenia mogłyby zostać rozpatrzone również przez Trybunał Konstytucyjny. Skarżący jednak nie wykorzystali dostępnych im środków odwoławczych.

163. Oznacza to, że skarga ta musi zostać odrzucona zgodnie z przepisami art. 35 § 1 i 4 Konwencji z uwagi na niewykorzystanie dostępnych krajowych środków odwoławczych.

III. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 13 KONWENCJI

164. Skarżący podnieśli, że w odniesieniu do skarg przysługujących im na mocy Konwencji nie przysługiwały im jakiekolwiek skuteczne środki odwoławcze. Powołali się na art. 13 Konwencji, który stanowi, co następuje:

“Každy, czyje prawa i wolności zawarte w niniejszej Konwencji zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka odwoławczego do właściwego organu państwowego także wówczas, gdy naruszenia dokonały osoby wykonujące swoje funkcje urzędowe.”

A. Dopuszczalność

1. W odniesieniu do skarg wniesionych przez skarżących na mocy art. 3 i 8 Konwencji

165. Trybunał zauważa, że skarga ta powiązana jest z rozpatrzoną powyżej skargą w oparciu o art. 3 i 8 Konwencji, co oznacza, że także i ją należy uznać za dopuszczalną.

2. W odniesieniu do skarg wniesionych przez skarżących na mocy art. 14 Konwencji

166. Trybunał ustalił już, że w odniesieniu do skargi na podstawie art. 14 Konwencji skarżącym przysługiwał skuteczny środek odwoławczy w postaci powództwa w oparciu o postanowienia Ustawy o Zapobieganiu Dyskryminacji, z którego skarżący nie zdecydowali się jednak skorzystać. Należy zatem stwierdzić, że niniejsza część skargi jest w sposób oczywisty nieuzasadniona i że należy ją odrzucić zgodnie z postanowieniami art. 35 § 3 (a) i 4 Konwencji.

B. Istota sprawy

167. Skarżący podnieśli, że nie przysługiwały im skuteczne środki odwoławcze, dzięki którym byliby oni w stanie uzyskać ochronę przed aktami przemocy oraz nękania. Trybunał zauważa, że Rząd wskazywał na szereg środków prawnych, z których skarżący mogli skorzystać. Trybunał ustalił jednak, że żaden ze środków prawnych, na które powołuje się Rząd, nie byłby w stanie wpłynąć na sytuację skarżących w związku ze skargami wniesionymi w oparciu o art. 3 i 8 Konwencji.

168. W związku z powyższym, Trybunał uznaje, że skarżącym nie przysługiwały skuteczne środki odwoławcze w odniesieniu do skarg wniesionych w oparciu o art. 3 i 8 Konwencji. Trybunał stwierdza zatem, że w tym zakresie doszło do naruszenia art. 13 Konwencji.

IV. ZASTOSOWANIE ART. 41 KONWENCJI

169. Art. 41 Konwencji stanowi:

“Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

170. Skarżący wnioskowali o zadośćuczynienie w wysokości 10.000 euro (EUR) za doznaną krzywdę.

171. Rząd podniósł, że wskazana kwota jest nieproporcjonalnie wysoka i nieuzasadniona.

172. Mając na uwadze wszystkie okoliczności niniejszej sprawy, Trybunał uznaje, że skarżącym wyrządzona została szkoda niemajątkowa (krzywda), której nie da się zrekompensować wyłącznie poprzez samo tylko stwierdzenie naruszenia. Dokonując oceny w oparciu o zasadę słuszności, Trybunał przyznaje skarżącym łączną kwotę 11.500 EUR tytułem zadośćuczynienia, powiększoną o wszelkie kwoty należne tytułem opodatkowania.

B. Koszty i wydatki

173. Skarżący, którzy skorzystali z pomocy prawnej w ramach programu Rady Europy, ubiegali się także o kwotę 1.206 EUR tytułem kosztów poniesionych przed sądami krajowymi oraz 4.997,13 EUR tytułem kosztów poniesionych przed Trybunałem.

174. Rząd wskazał, że skarżący nie dostarczyli opisu roszczenia z wyszczególnionymi poszczególnymi pozycjami.

175. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału kwota na pokrycie kosztów może zostać przyznana jedynie, jeżeli zostały one faktycznie poniesione przez skarżącego i były nieuniknione, a ich suma jest rozsądna. W niniejszej sprawie, mając na uwadze posiadane dokumenty oraz powyższe kryteria, Trybunał uznaje, że koszty poniesione przez skarżących w związku ze skargami dotyczącymi nękania, wniesionymi do organów krajowych, miały zasadniczo na celu usunięcie naruszenia praw przysługujących na mocy Konwencji, na jakie skarżący powoływali się występując przed Trybunałem, i że koszty te mogą być wzięte pod uwagę na potrzeby dokonania oceny słuszności roszczenia w przedmiocie zwrotu kosztów (zob. *Scordino p. Włochom (nr 1)* [Wielka Izba], skarga nr 36813/97, § 284, ETPC 2006-V, oraz *Medić p. Chorwacji*, skarga nr 49916/07, § 50, 26 marca 2009 roku). W niniejszej sprawie, mając na uwadze posiadane informacje oraz powyższe kryteria, Trybunał za rozsądne uważa przyznanie skarżącym łącznej kwoty 1.206 EUR za koszty poniesione tytułem postępowania przed sądami oraz kwoty 3.500 EUR za koszty poniesione tytułem postępowania przed Trybunałem, pomniejszonej o kwotę 850 EUR tytułem pomocy prawnej udzielonej przez Radę Europy i powiększone o wszelkie kwoty należne tytułem opodatkowania od wskazanej wyżej kwoty.

C. Odsetki za zwłokę

176. Trybunał za słuszne uznaje wyznaczenie wysokości odsetek za zwłokę na podstawie marginalnej stopy procentowej Europejskiego Banku Centralnego powiększonej o trzy punkty procentowe.

W ZWIĄZKU Z POWYŻSZYM TRYBUNAŁ
JEDNOMYŚLNIE

1. *Uznaje* skargi w oparciu o art. 3 i 8, a także skargę w oparciu o art. 13 Konwencji w zakresie, w jakim odnosi się do skarg w oparciu o art. 3 i 8, za dopuszczalne, uznając jednocześnie pozostałą część skargi za niedopuszczalną;
2. *Orzeka*, że w sprawie pierwszego skarżącego doszło do naruszenia art. 3 Konwencji;
3. *Orzeka*, że w sprawie drugiej skarżącej doszło do naruszenia art. 8 Konwencji;
4. *Orzeka*, że doszło do naruszenia art. 13 Konwencji;
5. *Orzeka*, że
 - (a) Państwo pozwane wypłacić ma skarżącym w przeciągu trzech miesięcy od daty uprawomocnienia się wyroku zgodnie z art. 44 § 2 Konwencji, następujące kwoty, przeliczone na walutę Państwa pozwanego według kursu obowiązującego w dacie rozliczenia należności:
 - (i) 11.500 EUR (jedenaście tysięcy pięćset euro) tytułem zadośćuczynienia za krzywdę; oraz wszelkie kwoty które mogą zostać naliczone z tytułu opodatkowania;
 - (ii) 4.706 EUR (cztery tysiące siedemset sześć euro) tytułem poniesionych kosztów, pomniejszoną o kwotę 850 EUR (osiemset pięćdziesiąt euro) oraz wszelkie kwoty które mogą zostać naliczone od powyższej kwoty tytułem opodatkowania;
 - (b) że od momentu upływu wyżej wskazanego terminu trzech miesięcy aż do momentu uregulowania należności, należne będą odsetki zwykłe od określonych powyżej kwot, naliczone według stopy równej marginalnej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego obowiązującej w tym okresie, powiększonej o trzy punkty procentowe;
6. *Oddala* pozostałą część żądania skarżących w zakresie słusznego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie dnia 24 lipca 2012 roku, zgodnie z art. 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Søren Nielsen
Kancierz

Anatoly Kovler
Przewodniczący